

Diskriminering er sjelden en gyllen middelvei

I en kronikk i Tidsskriftet tok man opp problemer knyttet til elektronisk pasientjournal for pasienter i psykisk helsevern. Den gylne middelvei, som ble foreslått, var å nekte disse pasientene det samme journalinnsyn som andre mennesker har. Det juridiske uttrykket for *det* er diskriminering.

I kronikken *Elektronisk tilgang til psykiatrisk journal for pasienter* reiser psykiaterne Bjørke-Bertheussen & Weibell praktiske og juridiske problemstillinger rundt elektronisk pasientjournal (1). De kommer med en lang rekke argumenter for at pasienter i psykisk helsevern skal ha svakere innsynsrett i sin journal enn somatiske pasienter. Argumentene kan oppsummeres i tre forhold: at det ikke er bra for pasienten å lese journalen, at det er uklarheter rundt jus og tekniske løsninger, at journalinnsyn kan gi økt risiko for helsepersonell.

Før den elektroniske pasientjournalen måtte pasienten skrive til sykehuset med krav om journalinnsyn. Utgangspunktet var at pasienten eide sin egen journal, men at det kunne gjøres unntak fra innsynsretten dersom hensyn til fare for liv eller alvorlig helseskade veide tyngre. Med elektronisk journal har pasienten automatisk tilgang til alle dokumenter som ikke er unntatt pasientinnsyn. Vurdering av unntak fra innsynsretten må nå gjøres løpende. Uansett ordning har pasienten klagerett.

Pasienten eier journalen

Ved elektronisk, løpende pasientjournal kan pasienten korrigere misforståelser underveis i en utredning, uten å vente på epikrise. Uten å være helsefaglig utdannet vil jeg anta at dette kan gi mer korrekt diagnostisering og behandling. Selv om journalinnsyn ikke ga helsegevinst for schizofrenipasienter i studien forfatterne trekker frem, utelukker det ikke at pasienter med andre lidelser kan få helsegevinst.

Uansett – helsegevinst har aldri vært formålet med journalinnsyn for pasienter. Dette er en rettighet som er dypt forankret i ideen om menneskeverd og selvbestemmelsesrett – og juridisk f.eks. i saken Gaskin mot Storbritannia, søker 10454/83, Den europeiske menneskerettsdomstolens (EMD) dom av 7.7.1989, avsnittene 39 og 49, i lov om psykisk helsevern uten eget samtykke ((2) og i lov om pasientrettigheter (pasientrettighetsloven) (3).

Det grunnleggende spørsmålet er om det er pasienten eller helsepersonellet som eier opplysningene om pasientens kropp og sinn. Den klare hovedregelen er at helseopplysninger er en del av pasientens pri-

vatliv og at pasienten skal ha kontroll over dem (4). Selvsagt skal man nekte innsyn i journalen der dette kan medføre en uak-

«Dersom forskjellsbehandlingen ikke kan rettferdiggjøres, er det diskriminering»

septabel risiko for pasienten eller andre (5). Loven stiller imidlertid krav til en konkret vurdering ved innsynsnekt.

Jusen rundt journalinnsyn er ikke spesielt komplisert. Av kommentaren som forfatterne har lagt inn til artikkelen sin (6)), synes det nå som de tekniske uklarhetene stort sett er avklart. Det synes også som at man har funnet løsninger som imøtekommer bekymringene for økt risiko for helsepersonell.

Diskrimineres psykisk syke pasienter?

Problemstillingen som imidlertid overses, er om pasienter i psykisk helsevern diskrimineres i forhold til somatiske pasienter. Det følger av en rekke lover (f.eks. diskriminerings- og tilgjengelighetsloven §§ 5 og 6, Grunnlovens § 98, Den europeiske menneskerettighetskonvensjons artikkel 8 og 14 og flere bestemmelser i FNs konvensjon om funksjonshemmedes rettigheter) at det er forbudt å forskjellsbehandle personer på grunn av deres funksjonshemming. Det vil være indirekte diskriminering når tilsynelatende nøytrale bestemmelser, betingelser, praksiser, handlinger eller unnlattelser fører til at pasienter i psykisk helsevern er dårligere stilt enn somatiske syke pasienter. Unntaket er om forskjellsbehandlingen har et saklig formål, er nødvendig og forholdsmessig (6).

Dersom pasienter i psykisk helsevern har svakere innsynsrett i sin journal enn somatiske pasienter, er det forskjellsbehandling. Dersom forskjellsbehandlingen ikke kan rettferdiggjøres, er det diskriminering. Argumentene i den opprinnelige kronikken kan

rettferdiggjøre forskjellsbehandlingen som Bjørke-Bertheussen & Weibell foreslo. Forskjellsbehandling må imidlertid rettferdiggjøres på pasientnivå, ikke på gruppenivå.

Psykiaternes forslag er å frata en særlig pasientgruppe, de psykisk syke, en rettighet som alle andre grupper har. De argumenterer for en reversering fra fullt innsyn til begrenset innsyn etter søknad. Men det må da være bedre å vurdere underveis enn å frata pasientgruppen retten til opplysninger som er selvsagt for andre mennesker.

Jeg undres hvorfor kronikkforfatterne foreslår systematisk diskriminering – i strid med menneskerettighetene. Det skyldes neppe avveining av hovedregler mot unntaksregler, men heller at problemstillingen er oversett. Det bekymrer meg at psykiatere i 2016 ikke har et mer reflektert forhold til diskriminering av sine pasienter.

Marius Storvik
marius.storvik@uit.no

Marius Storvik (f. 1977) er jurist og ansatt ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet. Forfatter har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Litteratur

1. Bjørke-Bertheussen J, Weibell M. Elektronisk tilgang til psykiatrisk journal for pasienter. Tidsskr Nor Legeforen 2016; 136: 1562–3.
2. Norges offentlige utredninger. Lov om psykisk helsevern uten eget samtykke. NOU 1988: 8, s. 112. www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/odn/tmp/2002/0034/ddd/pdfv/154706-nou1988-8.pdf [2.11.2016].
3. Ot.prp.nr. 12 (1998–1999), s. 92–94. Lov om pasientrettigheter (pasientrettighetsloven). www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-12-1998-99/-id159415/ [2.11.2016].
4. Pasient- og brukerrettighetslovens § 5-2.
5. Pasient- og brukerrettighetslovens § 5-1
6. Bjørke-Bertheussen J, Weibell MA. Re: Elektronisk tilgang til psykiatrisk journal for pasienter. Tidsskr Nor Legeforen 2016. E-publisert 20.10.2016.

Mottatt 14.10. 2016, første revisjon innsendt 26.10. 2016, godkjent 28.10. 2016. Redaktør: Ketil Slagstad.

Publisert først på nett.